

УДК 366.027

Герасименко В. В., к.е.н., доцент кафедри «Фінанси і банківська справа»
Донецького національного університету імені Василя Стуса

ВІДСОТКОВІ ДОХОДИ ПО ДЕПОЗИТАМ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В БАНКАХ ТА ЇХ ОПОДАТКУВАННЯ: СВІТОВА І ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

В статті розкрито значення депозитів клієнтів у формуванні ресурсної бази банків і обґрунтовано актуальність проблеми залучення коштів населення в активний банківський оборот у сучасних умовах; здійснено порівняльний аналіз відсотків за вкладами фізичних осіб в банках України і зарубіжних країн; розроблено методичку обчислення реального рівня доходності вкладів фізичних осіб з урахування рівня інфляції, депозитного ризику вкладника банку, оподаткування відсоткових доходів за вкладами фізичних осіб в банках та військового збору; виокремлено проблеми подальшого удосконалення процентної політики банків на ринку роздрібних депозитів, проаналізовано практику оподаткування доходів по депозитах фізичних осіб в зарубіжних країнах; розроблено рекомендації щодо удосконалення оподаткування процентних доходів за вкладами домогосподарств в Україні з урахуванням закордонного досвіду.

Ключові слова: вклад, депозит, банки, оподаткування процентних доходів фізичних осіб; відсоткова ставка; інфляція, валютний курс, домогосподарства.

Табл. 5, Літ.19

Герасименко В.В.

ПРОЦЕНТНЫЕ ДОХОДИ ПО ДЕПОЗИТАМ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ В БАНКАХ И ИХ НАЛОГООБЛОЖЕНИЕ: МИРОВАЯ И ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ПРАКТИКА

В статье раскрыто значение депозитов клиентов в формировании ресурсной базы банков и обоснована актуальность проблемы привлечения средств населения в активный банковский оборот в современных условиях; осуществлен сравнительный анализ процентов по вкладам физических лиц в банках Украины и зарубежных стран; разработана методика исчисления реального уровня доходности вкладов физических лиц с учетом уровня инфляции, депозитного риска вкладчика банка, налогообложения процентных доходов по вкладам физических лиц в банках и военного сбора; выделены проблемы дальнейшего совершенствования процентной политики банков на рынке розничных депозитов, проанализирована практика налогообложения доходов по депозитам физических лиц в зарубежных странах; разработаны рекомендации по совершенствованию налогообложения процентных доходов по вкладам домохозяйств в Украине с учетом зарубежного опыта.

Ключевые слова: вклад, депозит, банки, налогообложения процентных доходов физических лиц; процентная ставка; инфляция, валютный курс, домохозяйства.

Gerasymenko V.

INTEREST INCOME OF RETAIL DEPOSITS IN BANKS AND ITS TAXATION: WORLD AND NATIONAL PRACTICE

The comparative analysis of interest on the retail deposits in Ukrainian and foreign banks was conducted and a methodology for calculating the real level of profitability of the retail deposits according to the level of inflation, the deposit market of customer bank of the depositor, the taxation of interest income on retail deposit in banks and military fees was developed. The problems of further development of the banks policy in the retail deposits market were identified and the practice of retail deposits income taxation in foreign countries were defined and analysed. The recommendations for improving the taxation of retail deposits interest income in Ukraine according to the foreign experience were suggested.

Key words: deposit, banks, taxation of retail deposits interest income; interest rate; inflation, exchange rate, households.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток банківського сектора, який виступає важливим каталізатором економічних перетворень в країні, в значній мірі забезпечується за рахунок залучення депозитів фізичних осіб. За нашими розрахунками, станом на 01.10.2017 року частка коштів приватних вкладників у загальній сумі зобов'язань банків України становили 42,0%. Проте протягом 2014-2015 року обсяги коштів населення в банках України скорочувалися і тільки з 2016 року відновилися тенденція до їх збільшення (табл.1).

Таблиця 1. Динаміка депозитних коштів банків України у 2013-2017 рр.

Види депозитних коштів	На початок року				2017 р.	
	2013	2014	2015	2016	01.01	01.10
1. Депозитний портфель клієнтів банків, всього: а) млрд грн.	597,1	702,9	718,2	760,3	860,0	825,6
б) у % до попереднього періоду	-	117,7	102,2	105,9	113,1	96,0
2. Кошти фізичних осіб: а) млрд грн.	369,9	441,9	422,7	399,8	435,8	447,4
б) у % до попереднього періоду	-	119,8	95,7	94,6	109,0	102,6
в) у % до депозитного портфеля клієнтів банків	61,9	62,9	58,9	52,6	50,7	54,2

* розраховано за даними [1]

Станом на 01.10.2017 р. за рахунок коштів фізичних осіб сформувалося 54,2 % депозитів клієнтів банків, тоді як на початок аналізованого періоду цей показник був значно вищий – 61,9 %.

В умовах економічної і політичної нестабільності, що склалися в Україні в останні чотири роки, можливості населення зберегти і примножити свої заощадження вкрай обмежилися, оскільки залишаються високими інвестиційні ризики в фінансові активи, має місце інфляційне знецінення грошових заощаджень, а оподаткування відсоткових доходів та військовий збір знижують рівень дохідності вкладів приватних осіб в банках. Зниження життєвого рівня населення, зростання безробіття, знецінення національної валюти негативно позначилися на заощаджуваній активності значної частини населення. У той же час знизився рівень довіри населення до установ банківської системи країни. Адже в період з 2014 р. по 2017 р. НБУ закрити 88 банківських установ, з яких 81 банк – визнано неплатоспроможними за рішенням НБУ, 7 банків - чекали рішення НБУ на ліквідацію і тільки 1 банк – відновив роботу після зміни власника [2]. На початок жовтня 2017 року ФГВФО виплатив вкладникам неплатоспроможних банків 87,6 млрд. грн. [3] і у стадії ліквідації знаходилося 90 банків, а в трьох банках діяла тимчасова адміністрація Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [4]. За таких умов проблема залучення банками коштів фізичних осіб в активний економічний оборот країни набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вирішення теоретичних та практичних проблем залучення банками коштів населення зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: М. Алексеєнко, Ф. Аллен, І. Бланк, Д. Ванькович, О. Васюренко, А. Вожжов, В. Геєць, Д. Даймонд, О. Дзюблук, О. Заруба, О. Кіреєв, В. Міщенко, А. Мороз, М. Савлук, І. Сало, Т. Смовженко, С. Павлюк, П. Роуз та інші.

Проблему удосконалення відсоткової політики банків на ринку депозитів досліджують О. Білик, Н. Дробот, В. Бобиль, М. Корніленко, Н. Волкова, Р. Герасименко та інші.

Окремі аспекти оподаткування відсотків по депозитах фізичних осіб в банках розглянуто в наукових працях Г. Толстоп'ятенко, Н. Абрамченко, Л. Попової.

Виділення невирішеної проблеми. Однак, хоча кількість наукових праць із зазначеної проблематики досить велика, залишаються недостатньо повно висвітленими питання визначення реального рівня доходності вкладів фізичних осіб з урахуванням не тільки темпів інфляції, але й зміни валютного курсу гривні до іноземних валют, оподаткування відсоткових доходів населення по вкладах в банках, сплати військового збору; не приділено достатньої уваги подальшому удосконаленню оподаткування відсоткових доходів домогосподарств від розміщення коштів в установах банківської системи країни.

Мета наукової статті - розробка методики визначення базової і реальної ставки відсотку за вкладами фізичних осіб, а також рекомендацій щодо удосконалення оподаткування доходів по депозитах населення в банках з урахуванням зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Подальший розвиток в Україні банківських депозитних послуг фізичним особам є необхідною умовою посилення кредитно-інвестиційної підтримки розвитку реального сектору економіки країни. Проте високі ставки за вкладами населення в банках обумовлюють високий позиковий процент за банківськими кредитами, що обмежує можливості підприємств залучати кредити банків для технічного оновлення і розширення виробництва.

Як свідчить інформація, що подана у таблиці 2, іноземні банки пропонують приватним вкладникам депозити під невисокі відсоткові ставки.

Таблиця 2. TOP-10 найвигідніших пропозицій депозитних вкладень від зарубіжних банків [5]

Найменування банку	Країна	Річна відсоткова ставка по вкладах
1. Bank of Cyprus	Кіпр	4,5 – 6 % *
2. Citadele	Латвія	близько 3 %
3. Jones Vanguard Group	США	до 3 %
4. Bank of London and the Middle East	Великобританія	2,8 %
5. ING Direct Italia	Італія	1,5 %
6. ING Belgium	Бельгія	1,25 %
7. ING DiBa	Німеччина	1,0 %
8. Nordea	Швеція	1,0 %
9. ABN AMRO	Нідерланди	1,0 %
10. Postfinance	Швейцарія	1,0 %

* Пропозиції за ставками в американських доларах

З наведених даних видно, що серед аналізованих зарубіжних банків на даний момент Кіпр залишається на першій позиції по рівню доходності депозитів домогосподарств, пропонуючи вкладникам вигідні відсоткові ставки.

Співставимо рівень вкладного процента банків України і найближчого її сусіда – Польщі (табл. 3).

З даних таблиці 3 видно, що у Польщі стандартні відсоткові ставки за депозитами домогосподарств дуже низькі – від 1% до 2 % річних. Однак, банки активно і жорстко змагаються за нових клієнтів серед домогосподарств і регулярно випускають акційні пропозиції з відсотковою ставкою 3 %, і, навіть, 4 % та більше. В Україні в аналізованому періоді депозитні відсотки були значно вищі і коливалися в межах від 5,5 % до 21,8 %.

Більш детальна інформація про ставки польських банків надана у табл. 4.

**Таблиця 3. Процентні ставки за депозитами домогосподарств
в Польщі та Україні, %**

Термін угоди	Польща		Україна	
	2014 р.	2015 р.	2014 р.	2015 р.
на вимогу	-	-	5,50	6,30
до 1 року	2,40	1,70	19,70	20,10
від 1 до 2 років	2,40	1,70	20,90	21,80
більше ніж 2 роки	2,20	2,30	20,10	21,70

*Складено за даними [6]

**Таблиця 4. Процентні ставки за депозитами для фізичних осіб терміном на 1 рік у
банках Польщі**

Назва банку	Назва депозиту	Відсотки
1. PKO 2,5	Rachunek SKO Konto dla Ucznia	2,5
Millenium Bank	Lokata Super Procent	1,3
3. Pekao Bank	Lokata Standartowa	1,3
4. mBank	eMAX+	2,5
5. ING Bank	Śląski Bonus na sta	2,5
6. Alior Bank	Lokata oszczędna	1,7
7. Getin Noble Bank	e-Lokata na nowe srodki	2,6
8. Bank Pocztowy Konto	Oszczędnościowe	1,25
9. City Handlowy Konto	SuperOszczędnościowe	2,0
10. Deutsche Bank Polska s.a Konto	OszczędnościowePlus	2,55

* Складено за даними [7]

Загалом, банки Польщі пропонують однакові умови із залучення депозитів, однак, відсоткові ставки можуть різнитися залежно від вікової категорії клієнтів. Польські банки практикують відкривати депозитні вклади навіть для новонароджених дітей, пропонуючи значно вигідніші умови – понад 2,5 % річних. Така політика пояснюється прагненням банків наростити клієнтську базу завдяки тому, що ще змалку дитина стає клієнтом банку, на рахунку якої накопичують гроші її батьки.

Найвигідніші умови потенційні вкладники Польщі можуть знайти в банках PKO, mBank, ING Bank Śląski, Getin Noble Bank, City Handlowy та Deutsche Bank Polska s., де їм запропонують від 2,0 % до 2,55 % річних за розміщення вкладу.

У банків Millenium Bank, Pekao Bank, Alior Bank, Bank Pocztowy процентні ставки закладами домогосподарств значно нижчі.

У вересні 2017 р. середньозважені ставки за строковимикладами фізичних осіб в банках України становили у гривнях - 10,5 %, а у іноземній валюті - 2,5 % [8].

Виявлені відхилення у рівні відсоткових ставок покладах фізичних осіб у вітчизняних та іноземних банках обумовлені тим, що в Україні, на відміну від ринково розвинутих країн, досить високий рівень інфляції, яка знецінює, як грошові заощадження населення, так і нараховані по ним відсотки. Крім того, складна економічна ситуація в Україні і її банківському секторі підвищує депозитні ризики вкладників банку. А відтак, для більш активного залучення коштів населення в економічний оборот банки повинні встановлювати такі відсоткові ставки за депозитами фізичних осіб, які забезпечують реалізацію економічних інтересів вкладників, можливості отримання реальних, а не тільки номінальних процентних доходів.

Вважаємо, що економічні інтереси вкладників-фізичних осіб, певною мірою, відображає базова відсоткова ставка, яка по депозитах в національній валюті враховує, перш за все, рівень інфляції в країні. Щоб уникнути інфляційного знецінення грошових заощаджень відсоткових доходів вкладників банків, рівень базового вкладного проценту повинен бути не нижче рівня інфляції.

Крім того, ставка вкладного процента повинна враховувати рівень ризику неповернення (неповного повернення) коштів вкладнику, який може бути обумовлений:

заборонаю з боку НБУ дострокового розірвання договору строкового вкладу (як це мало місце в Україні в кризові 2008-2009 рр.); підвищенням ринкової ставки вкладного відсотка в період дії договору строкового вкладу; банкрутством банку тощо. Ступінь цього ризику значною мірою визначається економічною ситуацією в країні і станом її банківського сектору.

При обліку фактора ризику вкладника-фізичної особи, обумовленого неплатоспроможністю банку, в розрахунку базової ставки вкладного відсотка необхідно враховувати відмінності в системі гарантування вкладів фізичних осіб, розміщених в установах Ощадбанку та Приватбанку, що є на теперішній час державними банківськими установами, і недержавних банків. У разі банкрутства зазначених двох державних банків депозитний ризик їх вкладників мінімальний, оскільки гарантія повернення коштів приватним вкладникам у повному обсязі забезпечується державою. У разі розміщення коштів на вкладному рахунку в недержавному банку ризик неповернення коштів поширюється на ту частину суми вкладу з нарахованими відсотками, яка перевищує допустиму суму компенсаційних виплат з ФГВФО вкладникам неплатоспроможного банку (наразі ця сума становить не більше 200 тис грн). Природно, точно визначити рівень ризику неповернення (неповного повернення) коштів вкладнику банку не можливо. Тому, обчислюючи базову ставку вкладного відсотка, необхідно керуватися результатами макроекономічного аналізу та аналізу ситуації, що склалася в банку в попередніх періодах, і прогнозовані її зміни протягом строку дії депозитного договору, не виключаючи можливість прояву і системного ризику в банківській системі країни.

При визначенні базової для вкладника-фізичної особи ставки процента по депозиту в національній валюті необхідно також враховувати те, що відсоткові доходи по депозитах приватних осіб оподатковуються наразі за ставкою 18 %. Крім того, вкладники банків з нарахованих відсотків по депозитах сплачують військовий збір у розмірі 1,5 %, що також зменшує реальний рівень дохідності вкладу.

З урахуванням усіх зазначених чинників базову ставку відсотку за депозитами фізичних осіб в національній валюті (i_{bas}) пропонуємо розраховувати за формулою:

$$i_{bas} = \left\{ \left(\frac{1+I}{1-R} - 1 \right) \times [1 + (n_{pd} + n_{vz})] \right\} \times 100\% \quad (1)$$

де I – індекс інфляції в країні;

R – ризик неповернення (неповного повернення) коштів вкладнику банку;

n_{pd} – ставка оподаткування процентних доходів по депозитах фізичних осіб;

n_{vz} – ставка військового збору.

Отже, щоб забезпечити реальну (i_{mv}), а не номінальну дохідність депозиту фізичної особи в національній валюті, необхідно, щоб ставка вкладного процента була не нижче ніж її базовий рівень, тобто, $i_{mv} \geq i_{bas}$.

Для наочності здійснимо розрахунок базової ставки вкладного процента за депозитами фізичних осіб в гривнях строком на 1 рік за умови, що вклад відкрито у перший робочий день січня 2017 року. Для розрахунків використаємо дані Держбюджету України на 2017 рік, яким було визначено інфляцію на поточний рік на рівні 8,1 %; ставка оподаткування процентів у 2017 році по депозитах становить – 18 %, ставка військового збору - 1,5 %. Коефіцієнт ризику неповернення коштів вкладників банку прийемо умовно на рівні 2 %.

За таких вихідних даних базова ставка процента закладами фізичних осіб строком на 1 рік повинна була становити:

$$i_{bas} = i_{bas} = \left\{ \left(\frac{1+0,081}{1-0,02} - 1 \right) \times [1 + (0,18+0,015_z)] \right\} \times 100\% = 12,3\%$$

Як бачимо, за нашими розрахунками, ставка вкладного процента за депозитами фізичних осіб у національній валюті строком на один рік на початку 2017 року повинна була становити не менше ніж 12,3 %. Проте для стимулювання залучення вкладників кожен

банк має право при встановленні ставки вкладного проценту враховувати різні фактори, такі, наприклад, як гострота проблеми нарощування своєї ресурсної бази, стан ліквідності банку, періодичність сплати відсотків по вкладах, строки виплати процентів тощо.

Слід мати на увазі, що в результаті оподаткування процентних доходів вкладників банків та сплати з нарахованих відсотків військового збору реальна ставка відсотку по депозитам фізичних осіб може бути розрахована за формулою:

$$i_r = i_d \times [100 - (n_{pd} + nvz)] , \quad (2)$$

де i_d - діюча процентна ставка за вкладами фізичних осіб.

Якщо використати середньозважену ставку процента по вкладах фізичних осіб у національній валюті у вересні 2017 року, яка становила 10,5 %, то з врахуванням оподаткування процентних доходів і сплати військового збору, її реальний рівень був нижче і становив:

$$10,5 \times [100 - (18 + 1,5)] = 8,45 \% .$$

Слід зазначити, що оподаткування доходу, нарахованого як процент на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок фізичної особи, вже давно затвердилося у податкових системах багатьох зарубіжних країн. Так, у більшості європейських країн податок на пасивні доходи фізичних, до складу яких входять і доходи по депозитах в банку, існує. В середньому по країнах європейського союзу ставка такого податку становить від 16 % в Румунії до 50 % в Австрії [9].

Проте, дотепер є країни, в яких вкладники банків не сплачують податок з нарахованих процентних доходів по депозитах. До їх складу відносяться Гонконг, Аргентина, Естонія, Китай, Казахстан, Киргизія, Туркменістан, Узбекистан [10].

В одних країнах, де процентні доходи по вкладам фізичних осіб оподатковуються, такі платежі включаються в податки на доходи, тоді як в інших – в заощадження.

Так, в Ірландії податок на виплату процентів з вкладів вперше був впроваджений в 1986 році. Цей платіж справляється з процентів, зарахованих на вклади осіб – резидентів цієї країни. Упродовж останніх років ставки податку на виплату процентів з вкладів мали тенденцію до зростання від 20 % у 2002 р. до 41 % у 2014 р. [10]. Підвищення податку було пов'язано зі світовою економічною кризою, бюджетним дефіцитом, збільшенням державним боргом країни, змінами в банківській системі, які вимагали додаткових надходжень до бюджету країни. Також уряд Ірландії прагнув збільшити поточне споживання за рахунок посилення оподаткування заощаджень і, тим самим, підвищити темпи економічного зростання. Проте, відповідно до законодавства цієї країни особи віком понад 65 років й особи з особливими потребами, чий дохід менше неоподаткованого мінімуму (20 тис. євро), звільнені від оподаткування. З 1 січня 2017 року ставка оподаткування цих доходів (так званий, DIRT (Deposit interest retention tax)) в Ірландії становить— 39 % [11].

В Італії прибутковий податок з громадян стягується за регулярною формою, тобто обкладається кожна частина доходу окремо відповідно до джерела доходу. Прибутковий податок з фізичних осіб резиденти сплачують із усіх видів доходів, одержаних в Італії і за кордоном, нерезиденти – лише з доходів, одержаних в Італії. У складі об'єктів оподаткування є капітал, до якого, у складі інших, входять відсотки по депозитним рахункам у банку. Проценти по банківських рахунках оподатковуються за ставкою 25 % [12], що, як бачимо, вище ставки оподаткування процентних доходів по депозитам приватних осіб в Україні.

У Литві подібний податок платять вже з 01.01.2014 р. Процентний дохід оподатковується за загальною ставкою індивідуального прибуткового податку – 15 %. Під дію цієї норми потрапляють відсотки по депозитах в банках і інших кредитних організаціях, створених в Литві або в іншій країні Євросоюзу. Однак податок з січня 2015 року сплачують тільки з тих відсотків, які перевищують 3000 євро [13].

У Норвегії також існує практика оподаткування річних відсоткових доходів з банківського вкладу, стосовно яких застосовується прогресивна ставка оподаткування, максимальний рівень якої становить 49,8 % [12].

Прогресивна шкала оподаткування доходів по депозитах застосовується і на Кіпрі. Ставки податку на доходи фізичних осіб диференційовані в залежності від розміру сукупного доходу фізичної особи. Відсотки по депозитах включаються в базу оподаткування. Оподаткування фізичних осіб здійснюється за наступними податковими ставками (табл. 5).

Таблиця 5. Ставки податку на дохід фізичних осіб на Кіпрі [14]

Сукупний дохід	Податкова ставка	Сукупний податок
€	%	€
До 19500	0	0
Від 19501 до 28000	20	1700
Від 28001 до 36300	25	3755
Від 36301 до 60000	30	1082
Більш ніж 60000	35	

В Іспанії податок на проценти встановлено по прогресивній ставці 19 – 24 % [15].

Особливістю таких країн, як США і Канада, є встановлення ставок податку штатами або провінціями на різному рівні, тому податкове навантаження на доходи по банківських вкладах в цих країнах варіюється в залежності від місця проживання [10].

Заслугове на увагу практика оподаткування процентів за депозитами у Великобританії, де ставка податку з цих доходів становить 20 %. Суть у тому, що розмір оподатковуваних відсотків по депозитах прив'язаний до загальної суми інших доходів (чим більше заробіток, тим нижче рівень неоподаткованого депозиту). Завдяки цьому можна отримати до 5 000 ф. стерлінгів у вигляді неоподатковуваних доходів за відсотками [16].

Оподаткування процентних доходів за депозитами застосовується і банками Швейцарії, яка здобула славу найбільш респектабельного фінансового центру Європи. Процентні ставки за вкладами (депозитами) в банках Швейцарії вище, ніж в деяких інших країнах і отримані доходи по вкладах оподатковуються в розмірі 35 % [17].

В Росії застосовуються різні ставки оподаткування доходів фізичних осіб по вкладах в банках в залежності від: а) форми внеску (грошима чи банківськими металами) на вкладний рахунок; б) валюти вкладу; в) належності банку до банківської системи Росії.

Так, по вкладах, розміщених у грошовій формі у національній валюті, ставка оподаткування процентних доходів вкладника «прив'язана» до ключової ставки (ставки рефінансування) Центрального Банку Росії. Якщо за вкладом в рублях процентна ставка перевищує ключову ставку ЦБ РФ, збільшену на 5 %, то з суми перевищення утримується податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) у розмірі 35 %. При зміні ставки рефінансування нова ставка також підлягає перерахунку.

Доходи у вигляді відсотків, отриманих за вкладами в іноземних банках, що знаходяться за кордоном, обкладаються податком на доходи фізичних осіб за ставкою 13 %.

Якщо банківський вклад оформлений не в грошових коштах, а в дорогоцінних металах, то відсотки, що нараховуються за таким вкладом, в повному обсязі обкладаються податком за ставкою 13 % [18].

В Україні податок на депозити був введений прийнятим в березні 2014 року Законом "Про запобігання фінансової катастрофи і створенні передумов для економічного зростання в Україні". Спочатку передбачалася прогресивна шкала, однак потім була введена плоска шкала, а розмір податку з 15 % у 2014 році було збільшено до 20 % у 2015 році. З 2016 року і по теперішній час ставку оподаткування знижено до 18 %. З 2015 року і дотепер додатково з доходів за депозитами стягується ще військовий збір за ставкою 1,5 %. Тобто, фінансове навантаження на вкладників банків становить наразі 19,5 %.

Базою оподаткування є: відсотки за депозитними вкладами; відсотки за поточними рахунками; відсотки за депозитними сертифікатами.

Податок на депозити в Україні утримується в момент нарахування депозитних відсотків. Банк щомісяця перераховує зібрану і утримувану суму податків до бюджету України у вигляді загальних цифр, без конкретних прізвищ вкладників і величини утриманих відсотків по кожному з них.

Аналізуючи світову та вітчизняну практику оподаткування процентних доходів за депозитами фізичних осіб та її наслідки, можна дійти висновку, що збільшення такого податкового навантаження на фізичних осіб:

- 1) суттєво не впливає на зменшення капіталу банків, а також не призводить до значного відтоку довгострокових і короткострокових депозитів;
- 2) ставки оподаткування процентних доходів по депозитах фізичних осіб в банках у більшості з аналізованих нами зарубіжних країнах досить високі – вищі, ніж в Україні;
- 3) в окремих країнах передбачено пільгове оподаткування процентів по депозитах певних категорій приватних вкладників;
- 4) в деяких країнах ставки оподаткування доходів фізичних осіб за депозитами диференційовані за певними критеріями.

Проведені дослідження показали, що введення в Україні податку на проценти за депозитами не можна оцінювати однозначно. З одного боку, сплата такого податку є додатковим джерелом наповнення державного бюджету, що вкрай актуально для стану державних фінансів країни. Проте, нестабільність економічної і політичної ситуації в Україні, падіння курсу гривні до іноземних валют, масове виведення банків з ринку обумовило значне зниження довіри населення до установ банківської системи і відтік коштів населення з установ банківської системи країни. Усвідомлюючи це, Рада Національного банку України своїм рішенням від 04.07.2017 р. рекомендувала Кабінету міністрів України і правлінню НБУ виступити з ініціативою скасування податку на відсоткові доходи фізичних осіб за депозитами і збільшення гарантованої суми вкладів. Якщо у серпні 2012 р., коли гарантована сума вкладу була підвищена зі 150 тис. грн. до 200 тис. грн., і становила на той період в еквіваленті 25,02 тис. дол. США, то на 08.11.2017 р. вона становить тільки 7,48 тис. дол. США.

На думку Ради НБУ скасування податку на депозити має створити умови для зниження процентних ставок і повернення грошей в банківський сектор. Проте, ця ініціатива Ради Нацбанку підтримується далеко не всіма вченими і практиками, оскільки досить ймовірним є те, що скасування оподаткування депозитів не матиме стимулюючого ефекту для припливу коштів населення у банки. На даний момент потенційний пересічний вкладник, як правило, керується у прийнятті рішення розмістити свої заощадження в банківській установі з погляду на те, наскільки глибоко може девальвувати гривня; яка буде інфляція; наскільки надійний банк і стабільна банківська система країни в цілому. Природно, ніхто не буде розміщувати кошти на банківських рахунках в умовах системної нестабільності, загрози банкрутства або в разі нульової реальної прибутковості вкладу. За таких умов посилюється тезаврація грошових заощаджень і оподаткування, точніше, його відсутність, може зіграти роль лише додаткового, але не основного стимулу. Проте питання соціальної справедливості в даному випадку набуває набагато більшого значення, якщо, звичайно, не ставиться мета створити суспільство рантє і парвеню.

Враховуючи досвід деяких зарубіжних країн, в Україні доцільно було б застосувати систему самостійного декларування фізичними особами усіх (і пасивних у тому рахунку) видів доходів, одержаних в звітному році, та сплату з них податків за встановленою ставкою. Стимулюючим механізмом всередині самої фіскальної системи може бути використання державою досвіду ЄС, встановивши широкий перелік витрат, на які платник податків може зменшити оподатковуваний сукупний дохід, причому відразу в момент декларування, а не так, як це має місце в Україні наразі, коли спочатку сплачуються податки, а потім за заявою платника податку відшкодовуються переплати. До таких витрат можна відносити кошти, витрачені на навчання, лікування, оздоровлення, енергозбереження, перекваліфікацію тощо. Причому механізм такого нарахування необхідно поширити на сім'ю як консолідованого платника податків [19].

Адаптуючи до вітчизняної практики механізм сплати податку на виплату процентів по депозитам, що застосовується в деяких зарубіжних країнах, вважаємо за можливе впровадити в практику України пільгове оподаткування доходів по вкладам окремих

категорій громадян, до складу яких можуть бути віднесені, наприклад, учасники другої світової війни, учасники бойових дій, «чорнобильці», інваліди I і II групи, внутрішньо переселені з непідконтрольної України особи. Коло пільгових вкладників може бути розширене за рахунок інших категорій населення – вкладників банку.

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, слід зазначити, що кошти населення в банках залишаються важливим інвестиційним джерелом для економіки України. Для стимулювання потенційних вкладників-приватних осіб розміщувати тимчасово вільні кошти в банківських установах, необхідно щоб відсоткова ставка по депозитах забезпечувала вкладникам реальний дохід з урахуванням темпів інфляції, ризику неповернення (неповного повернення) коштів, оподаткування відсоткових доходів по депозитах і сплати військового збору. Практика сплати прибуткового податку по депозитах фізичних осіб застосовується в більшості країн світу і відрізняється по країнах як рівнем ставок оподаткування, так і механізмом обчислення і сплати цього податку. Система оподаткування доходів по депозитах фізичних осіб в Україні залишається недосконалою, у зв'язку з чим у даній статті визначені деякі напрямки її подальшого розвитку.

Проте, внесені автором пропозиції щодо удосконалення оподаткування доходів по депозитах фізичних осіб не претендують на безспірність, потребують перевірки часом і визначають коло проблем подальших наукових досліджень і практичних рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основні показники діяльності банків України. – URL: <https://bank.gov.ua>
2. Банкопад в Україні 2014-2017 pp. – URL: <https://tsn.ua>
3. Статистика. – URL: <http://www.fg.gov.ua/statystyka>.
4. Виведення банків з ринку. – URL: <http://www.fg.gov.ua/not-paying>.
5. Выгодные вклады в зарубежных банках. – URL: <http://www.bankingtips.ru>
6. Макроекономічний огляд Національного банку України <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?ig=16817940>
7. Narodowy Bank Polski monetary policy. Official portal of National Bank of Poland. Retrieved form. <http://www.npd/pl>.
8. Економічні та фінансові показники України. – URL: <https://bank.gov.ua/control>
9. Налог на депозиты в Украине в 2016 году.- URL: <http://finagent.info/nalog-na-depozityi-v-ukraine-v-2016-godu/>.
10. Покровская Н.В. Модели налогообложения доходов по банковским вкладам и их связь с объемами сбережений населения. Научный журнал НИУ ИТМО. Серия «Экономика и экологический менеджмент». 2016. № 3.- С. 34-39
11. Осадчий М. Налог на вклады: 401-й способ сравнительно честного отъема денег. – URL: <http://www.banki.ru/news/columnists/?id>.
12. Абрамченко Н.А. Зарубіжний досвід оподаткування фізичних осіб: минуле та сучасність. Серія: Економіка та підприємництво. 2015. № 5 (86).
13. Налог с процентов по депозитам: сколько платят наши соседи. – URL: <https://finance.tut.by/news472402.html>.
14. Налоги в цифрах и фактах 2017 – Кипр. - URL: <https://www.pwc.com.cy/en/publications/assets/tax-fact-figures-russia-2017>.
15. Цаллагов Р. Налогообложение физических лиц в Испании.- URL: <https://spain-residence.com/tax-system-spain-1/>.
16. Бовт Г. Минфин предложил взимать подоходный налог с доходов по депозитам. URL: <https://www.kuban.kp.ru/daily/26670.5/3692314/>
17. Банки Швейцарии: проценты по вкладам. – URL: <http://business-obuchenie.net>
18. Какие налоговые ставки по НДФЛ в 2016–2017 году? URL: http://nalog-nalog.ru/ndfl/stavka_ndfl/kakie_nalogovye_stavki_po_ndfl
19. Чому відміна податку на депозити не допоможе українцям. – URL: <http://povin.com.ua/17100-17-07.html>.